

Пам'яті Петра Булаха
(29.09.1951 – 01.12.2022)

In memory of Petro Bulakh
(29.09.1951 – 01.12.2022)

Минув рік, як не стало відомого українського вченого-ботаніка, фахівця в галузі інтродукції та акліматизації рослин, провідного наукового співробітника Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України, доктора біологічних наук, старшого наукового співробітника Петра Булаха. Він запам'ятався колегам і друзям як учений з оригінальним поглядом і творчим підходом й одночасно глибокою принциповістю до вирішення складних наукових та

життєвих питань, а ще як світла, відкрита, щира, порядна та надзвичайно добра людина.

Петро Булах народився 29 вересня 1951 р. у м. Дніпропетровськ (тепер Дніпро) в сім'ї науковців. До батьків, Євгена Булаха, члена-кореспондента НАН України, відомого вченого у галузі математичних методів у геофізиці, та Олени Дмитрівни, педагога та науковця, син на все життя зберіг любов, повагу та вдячність.

Вищу освіту П. Булах здобув на біологічному факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (тепер Київський національний університет імені Тараса Шевченка), який закінчив у 1973 р. за спеціальністю "фізіологія рослин". Після закінчення вишу працював інженером відділу ліхенології та бріології (1973–1974), згодом — відділу альгології (1974–1976) Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР (тепер Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України). З 1976 р. діяльність П. Булаха пов'язана з Центральним республіканським ботанічним садом АН УРСР (тепер Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України). У цій науковій установі він пройшов шлях від старшого інженера (1976–1979) до провідного наукового співробітника відділів природної флори, згодом ландшафтного будівництва (2015–2022).

У 1984 р. П. Булах успішно захистив кандидатську дисертацію на тему: "Эколого-биологические особенности видов рода *Allium* L. флоры Средней Азии в связи с их интродукцией на Украине", виконану під керівництвом доктора біологічних наук, професора Йосипа Сікури. Молодим дослідником було здійснено кілька експедицій до Середньої Азії, зібрано матеріал,

Петро Булах в експедиції у горах Середньої Азії, серпень 1981 р.

який став основою для написання дисертації. В умовах первинної культури в Києві автором було комплексно досліджено 56 видів роду, за морфологічними, біологічними, біохімічними та екологічними особливостями яких виявлена їхня висока адаптаційна здатність; на основі інтродукційного прогнозування визначені райони, перспективні для вирощування цих видів. Згодом результати дослідження були узагальнені у монографії "Луки Средней Азии и их культура в Украине" (Булах, 1994).

З 1984 р. П. Булаху призначають науковим куратором ботаніко-географічних ділянок "Карпати", а з 1988 р. — "Середня Азія" Ботанічного саду АН УРСР. Із численних експедицій по Україні, Середній Азії (Джунгарське Алатау, заповідник Аксу-Джабагли, Заїлійський та Джунгарський Алатау) та Болгарії (Родопські гори) він привіз багато нових для культивування видів рослин, які помітно збагатили колекції Саду декоративними рідкісними рослинами.

У 1991 р. вченому було присуджено звання старший науковий співробітник.

Основні наукові інтереси П. Булаха були зосереджені на теоретичних узагальненнях складних процесів інтродукції рослин. Він став автором чисельних оригінальних та узагальнюючих публікацій: "Экологические предпосылки интродукции растений" (1989), "Методические аспекты интродукционного прогноза" (1999), "Методические аспекты оптимизации интродукционных исследований" (1999), "Принцип оптимальности как важнейшая парадигма интродукции растений" (1999), "Устойчивость интродукционных растений с позиции общей теории систем" (2000), "Физиолого-биохимические и генетические предпосылки интродукции растений" (2000), "Понятие "жизненность" в интродукции растений как отражение устойчивости и энергетического состояния организмов" (2001), "Устойчивость биологических систем и ее моделирование" (2001), "Критерии

Петро Булах (другий ліворуч) на відкритті пам'ятника Й. Сікури на території Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, листопад 2018 р.

устойчивости в интродукции растений" (2002), "Значение информационно-энергетической теории и основные перспективы её использования в интродукции растений" (2003), "Фенологические критерии устойчивости в интродукции растений" (2005), "Математическое моделирование как метод интродукционного прогнозирования" (2009), "Исторические закономерности интродукции растений" (2018) та ін., надруковані одноосібно переважно у журналі "Інтродукція рослин".

Усі оригінальні ідеї та результати автора щодо теоретичних та методичних принципів оптимізації інтродукційного процесу на етапах прогнозування адаптаційної здатності рослин були узагальнені у докторській дисертації. У роботі "Теоретичні основи оптимізації інтродукційного процесу" (2007) запропоновано класифікацію методів прогнозування; нові кількісні методи відбору перспективних рослин інтродуцентів; введено поняття про "біоморфотипи" як самостійну інтродукційну одиницю та запропоновано методи їхнього виділення в межах родового

комплексу; розроблено інформаційно-енергетичну теорію інтродукції рослин; апробовано та оцінено кількісні критерії стійкості інтродукованих рослин; запропоновано модель залежності стійкості рослин від комплексної дії факторів середовища; визначено системи та механізми надійності, які забезпечують життєдіяльність інтродукованих рослин тощо. Подальший розвиток своїх ідей вчений узагальнив у монографіях "Теория и методы прогнозирования в интродукции растений" (Булах, 2010) та "Теория устойчивости в интродукции растений" (Булах, Шумик, 2013).

Учений щедро ділився багатими знаннями зі своїми учнями та колегами, був залучений до викладання спецкурсів для аспірантів Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України, читав курси "Ботаніка" та "Технологія ландшафтного будівництва" для слухачів Державної академії житлово-комунального господарства та Національної академії керівних кадрів культури та мистецтв. Під його науковим керівництвом були захищені чотири

кандидатських дисертації (Є. Ельпітіфоров, І. Марцинюк., Л. Махиня, Н. Попіль), був науковим консультантом однієї докторської роботи (О. Горелов).

Петро Булах не стояв осторонь і громадської роботи: був головою ревізійної комісії Українського ботанічного товариства, з часу заснування наукового журналу "Інтродукція рослин" — його відповідальним секретарем, згодом членом редакційної колегії, а також ученої ради та спеціалізованої вченої із захисту докторських дисертацій при Ботанічному саду імені М.М. Гришка НАН України, головою Державної екзаменаційної комісії в Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці II, часто виступав офіційним опонентом кандидатських та докторських дисертацій тощо.

Петро Булах щиро любив свою родину, піклувався про батьків, дружину та доньку. Поважав сімейні традиції, радів можливості спілкування з рідними та близькими, ділився враженнями та спогадами. Улюбленим відпочинком для

нього була риболовля, він міг годинами сидіти з вудкою на березі Десни. Полюбляв поринути у світ класичної літератури та музики. Мав хист до малювання, колекціонував марки та монети. Був палким вболівальником футбольної команди "Шахтар", якій не зраджував з часів дитинства, коли він навчався у спортивній школі в Донецьку.

Петро Булах відійшов у вічність у розквіті творчих сил, коли наукова робота залишалася сенсом його життя. До останнього подиху він працював, готуючи до друку рукописи праць, зокрема "Термінологічний довідник з питань інтродукції та акліматизації рослин", "Історія інтродукції рослин від давніх часів до наших днів", "Теорія та методи інтродукції рослин", які чекають на опублікування.

Творчість вченого, передусім його праці та колекції, шанобливе та відповідальне відношення до роботи, до людей, до родини назавжди залишаться у пам'яті усіх близьких, друзів і колег.

М. ШЕВБА, В. ПРОТОПОПОВА